

Biskop Atle Sommerfeldt:

Guds nåde frigjør til nestekjærlighet

Preken ved reformasjonsmarkeringsgudstjeneste

Fredrikstad domkirke 29.oktober 2017

Salme 48,1-8 // Rom 1,16-17 // Joh 1,16-17 // Bots- og bededag

Det var svært urolige tider i Vest-Europa på 1400-tallet. Den store pesten hadde i andre halvdel av 1300-tallet utryddet 60% av Europas befolkning, tilsvarende 50 millioner mennesker. Væpnede konflikter florerte, maktkamp mellom sentralmakten og regionale fyrster ble mer og mer intens og fattigdommen var stor både på landsbygda og i byene. Landeiere og den nye klassen av finansforvaltere - i nær allianse med kirkens ledere på alle nivåer - ble rikere og rikere og veltet seg i luksus, men frembrakte også renessansens storslåtte kunstverk, bygninger og vitenskapelig fremskritt. De nye strømningene satte mennesket og dets muligheter i sentrum.

Menneskets tre grunnleggende eksistensielle livsbetingelsene - død, skyld og ondskap - ble dermed i enda sterkere grad enn tidligere spørsmål som alle slet med. Renessansemennesket ble et mer myndig menneske, men måtte da også bære tyngden av de grunnleggende eksistensielle spørsmålene på sine egne skuldre. Tilliten til kirkens løsning med domsforkynnelse, botsgang, klosterliv og tilbud om å kjøpe seg mildere straff mistet troverdighet, forsterket av kirkeledelsens neglisjering av folks hverdagslidelse.

Sterkere enn de fleste kjempet Martin Luther samtidens eksistensielle kamper for å finne bærekraftige svar. I redselen for Guds dom, som han og mange med ham regnet med var nært forestående, brukte han all energi dit kirken fortalte at den skulle anvendes: I endeløse, himmelvendte fromhetsøvelser for å blidgjøre og tilfredsstillte Gud. Andres lidelse og nød forsvant av synet. Ondskapen og skylden økte med styrken i religiøs fromhet.

Slik kunne det ikke være. Luther falt ikke til ro. Kirkens svar kunne ikke være Guds svar. Det var utålelig at menneskene skulle bruke sine ressurser på presteskap og palasser mens medmenneskene levde i nød, fattigdom og angst.

I mer enn ti år satt Luther fast i dette i Augustinerklosteret. Som han selv sier når han så tilbake på sitt liv: Ingen kunne utsette noe på hans bønneliv, studier i skriften og villighet til askese.

Vår tid er en helt annen tid enn Luthers tid. Men de tre grunnleggende, eksistensielle livsbetingelsene Luther kjempet, er gjenkjennbare også for oss.

Døden er fortsatt hos oss både i sin dramatiske og brutale skikkelse, som en langsom nedbryting av kroppen - og som en verdig avslutning på et langt liv. Vi er alle merket, og vi vet at også vår time kommer.

Kapasiteten til det onde er en del av menneskets kjennetegn, både hos hver enkelt av oss og ikke minst som fellesskap og menneskehet. Ved begynnelsen av forrige århundre trodde man i Vest-Europa at vår egen sivilisasjon nå var kommet på et utviklingsnivå der brutalitet og vold ikke lenger ville forekomme fordi kunnskap og innsikt var kommet så langt. Resten av århundret avslørte dette som en illusjon. En ting var at en overså prisen som fattige i eget land og ikke minst hele befolkningen i koloniene betalte for å opprettholde levestandard og selvbylde. Skyttergravene i første verdenskrig, brutaliteten i de totalitære regimene og folkemordene i den andre verdenskrigen fortalte sterkere enn noe at menneskets kapasitet til det onde er like virkelig som i tidligere tider.

Slik er det fortsatt. Og denne virkeligheten forsvinner ikke ved å bytte informasjonskanal og klynge oss til et håp om at mennesket egentlig er godt på bunnen, egentlig vil andres beste og at alt nok blir bra til slutt.

Det er særlig krevende å forholde seg til at en ikke ubetydelig del av andres lidelse kan føres tilbake til valg vi gjør og vårt behov for velstand og sikkerhet. Jens Bjørneboe er kanskje den som i sitt rystende dikt *Mea Maxima Culpa* har avslørt vår kulturs illusjon om skyldfrihet for andres lidelse tydeligst, 450 (449) år etter Luthers gjennombrudd:

*Jeg vet ikke hvor jeg har hørt det sist:
«Hvem er et menneske og ikke skyldbevisst?»
Hvem er et menneske, som ikke vet
At han bør frykte all rettferdighet?*

*Det er min sum av alt hva jeg har sett:
Jeg håper Gud lar nåde gå for rett!
Jeg håper Gud i himmelen vil si:
Rettferdigheten, barn, den glemmer vi.*

*Spør meg om "skyld"! Det er et grusomt ord.
Enhver er skyld i alt som skjer på denne jord!
I blygsel skal du snu ditt ansikt bort:
Hva en har syndet, har vi alle gjort!'*

*Vi har sett uskyld, og vi skjendet den.
Vår egen store skyld er alt vi har igjen.*

*Vi har sett skjendsler, og vi lot dem skje.
Ti det var skjendsler alt vi kunne se!*

*Vi har lidt urett. Vi begikk det selv.
Og vi ble mordere den samme kveld.
Man handler blindt. Man er i beste tro.
Mens man er rød til albuen av blod!*

*Akk, vi må bøye oss i skam og si:
Rettferdigheten, Gud, dén frykter vi!
Hvem er et menneske som ikke vet:
Vi trenger nåde og barmhjertighet!*

Her er desperasjonen like sterkt som hos Luther da han kastet blekkhuset i veggen. Bjørneboes dikt viser oss at skylden vår ikke består i at vi har fornærmet Gud i Guds himmel, som om det skulle være mulig for mennesket å gjøre. Større hovmod kan en vel knapt tenke seg. Skylden består i vårt ansvar for den lidelsen og nød vi påfører Guds skaperverk, mennesker og natur. Guds dom skjer ikke for Guds skyld, men for menneskenes skyld.

Tekstene vi har lest i dag står der som søyler som bærer svaret på Luthers eksistensielle kamp og Bjørneboes spørsmål. Nøkkelen fant Luther hos Paulus i brevet han skrev til den lille gruppen av Jesus-etterfølgere i Roma.

Kravet om å stå til ansvar for våre liv og handlinger er fortsatt gyldig. Men Gud har selv oppfylt kravet om rettferdighet. Gud har gjort alt ferdig for oss. Det er Guds rettferdighet som seirer over død, ondskap og skyld. Det er Gud som bærer vår byrde. Kirkens oppdrag er ikke å legge nye byrder på mennesker, men å gi mennesker tillit til at de kan stole på Gud selv om verden omkring oss og følelsene inni oss er i kaos. Tro for Luther er ikke å underkaste seg et sett med meninger eller spise en hel kamelflokk av fornuftsstridige påstander om jordens skapelse og samfunnets ordning. Tro er tillitt til at Guds handling er nok for hver og en av oss.

Denne tillitten bygger ikke kirken ved å peke på seg selv, men ved å peke på Jesus Kristus, han som har vist oss hvordan Gud er, slik vi hørte Johannes skrive i innledning til sin fortelling om Jesus:

«Ingen har noen sinne sett Gud, men den enbårne, som er Gud, har vist oss hvem Gud er».

Det bildet vi da får malt for våre øyne, er den faste grunn vår tillit kan forankres i: «Av hans fylde har vi alle fått, nåde over nåde. For loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus».

Dette ankerfeste trenger også mennesker i vår tid. Død, ondskap og skyld er ikke forsvunnet eller overvunnet. Vi kan si med generalsekretær Martin Junge i Det lutherske Verdensforbund som har sett reformasjonens budskap komme til virkelighet i lokalsamfunn over hele verden dette året:

«Vår tid er en perfekt tid å være kirke på fordi vi er sendt til verden med budskapet om nåde og barmhjertighet i en verden der så mange mennesker lider under andres ansvarsfraskrivelse, opplevelse av å komme til kort og illusjonen om å kunne oppnå det perfekte liv».

Da Luther først fikk tillit til at Gud er den som bærer livet nå og i all evighet, gjenoppdaget han mennesket ved sin side. Han behøvde ikke å fokusere på himmelen og rekke hendene opp mot Gud for å blidgjøre Gud. Det var ikke bare unødvendig, men direkte skadelig å bruke ressursene sine på å kjøpe seg trygghet hos Guds stattholder på jord, paven og hans ledere i bygd og by.

«Kristne må læres at den som gir til den fattige eller låner til den trengende gjør en bedre handling enn den som kjøper avlat», sier Luther i en av tesene han offentliggjorde i Wittenberg 31. oktober 1517.

Kristus frigjorde menneskene til å se arbeidet for det daglige brød som en gudstjeneste, se sin nestes levekår og være med å bære nestens byrder.

Det er til beste for andre mennesker ressursene skal brukes.

Det gjelder også velstående og myndighetspersoner. De og vi har ansvar for å bruke ressurser og maktposisjon til beste for nesten og særlig de fattige slik at Guds visjon, åpenbart i Jesu liv, blir virkelig for flest mulig: Inkludere dem som andre vil støte ut, frigjøre dem som holdes nede i undertrykkelse, og gi trygghet til dem som lever i angst for andre menneskers ondskap og overgrep.

I dag skal vi feire reformasjonen frigjøring i nattverdens store gjestebud der vi kan se og kjenne at Guds nåde er borgen vi trenger for alt som måtte skje oss og råke oss og alt vi selv måtte påføre andre av lidelse og glemsel.

Så kan vi da, som oppreiste mennesker gå ut av dette rommet, se andre og være med å bære deres byrder, hver på vårt sted.